

УДК 342.951:378(477)

Н.П. ХРИСТИНЧЕНКО,

докт. юрид. наук, доц., Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Ключові слова: система вищої освіти, Європейський Союз, імплементація принципів, напрямки європейської інтеграції

Окремі особливості механізму організації наукової діяльності в Україні були предметом розгляду багатьох вчених, серед яких В.М. Бесчастний, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, А.Є. Конверський, О.В. Крушельницька, М.О. Мацелик, А.Ф. Мельник, Т.М. Попович, В.А. Пригоцький, І.М. Рассоха, Г.С. Цехмістрова та ін. Проте, враховуючи євроінтеграційний напрям нашої держави, проблема механізму організації наукової діяльності потребує додаткового аналізу, в тому числі й критичного. Тому мета статті полягає в тому, щоб на основі вивчення теоретичних положень організації системи в Україні розробити напрями вдосконалення механізму організації наукової діяльності на основі європейських стандартів. Мета передбачає вирішення наступних завдань: з'ясувати чинники, які сприяють недосконалоості в системі вищої освіти; проаналізувати нормативно-правове та знайти оптимальні шляхи вирішення нагальних проблем.

Інтеграційний процес наближення України до Європейського Союзу чітко виражений у відповідних нормативно-правових актах, серед яких одним із ключових є «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу». Стратегією передбачено, що разом із іншими напрямами європейської інтеграції, культурно-освітній та науково-технічний займають особливе місце, зумовлене їх потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі. Вони охоплюють галузі середньої і вищої освіти, перепідготовку кад-

рів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери. Інтеграційний процес на відповідних напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів у освіті, науці і техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки спрацьовуватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища [1].

На сьогодні Україною прийнято низку нормативно-правових, двосторонніх та багатосторонніх угод, спрямованих на гуманізацію освіти та науки, підведення їх до вимог міжнародного законодавства. Представництво на рівні МОН України в Міжнародній асоціації державних органів атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації (МАДАТ) дозволяє поглиблювати співробітництво держав у сфері атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, обмінюватися досвідом щодо документів іноземних держав про наукові ступені та вчені звання, поєднувати системи атестації багатьох європейських держав (наприклад, Польщі, Німеччини, Франції, Іспанії, Великої Британії, Угорщини, Китаю тощо) та пострадянських держав [2].

Характеризуючи міжнародний досвід організації наукової діяльності, варто розглянути принципи, на яких базується сучасна система освітньої політики зарубіжних держав. І.О. Січко називає такі принципи: демократизація і гуманізація освіти; поєднання ролі держави та громадської і приватної ініціативи; свободи вибору викладачами методів і засобів навчання; увага до матеріального забезпечення освіти, залучення відповідно до освітніх потреб сучасних досягнень науки і техніки (комп'ютерної, телебачення тощо); зацікавленість економічної сфери (концернів, фірм) у вдосконаленні освіти (створенні освітніх фондів і програм); координація діяльності освітніх закладів із релігійними, культурно-мистецькими та іншими громадськими об'єднаннями; дотримання в усіх ланках освітньої системи встановлених у державі норм законодавства, а також історичних національних

традицій [3]. Ми вважаємо, що реальне дотримання цих принципів в організації наукової діяльності в Україні стало б досить значним і вагомим кроком вперед – до становлення посправжньому європейської держави.

Розглянемо міжнародний досвід організації наукової діяльності, становлення та функціонування науки у різних державах світу. Почнемо із Республіки Польща, адже, як зазначає О. Аркуша, у зовнішньополітичній діяльності сучасної незалежної України стосовно держав Центрально-Східної Європи чи не найголовніше місце займає розбудова зв'язків із Республікою Польща. Це можна пояснити кількома причинами: по-перше, багатовіковою історичною обумовленістю українсько-польських відносин; по-друге, територіальною близькістю; по-третє, спільністю етно-демографічних коренів; по-четверте, тісними культурними зв'язками; по-п'яте, спільністю політико-стратегічних інтересів [4]. Так, сфера наукової діяльності Польщі за останні роки набула значного розвитку. Збільшилась кількість вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку студентів у різних галузях науки. На сьогодні систему освіти у Польщі представлено державними та недержавними вищими навчальними закладами. Недержавні існують з 1989 року. Усі ВНЗ мають однакові стандарти організації навчального процесу та викладання. Характерною особливістю освіти є те, що форма власності навчального закладу не впливає на якість та престижність диплому. Кардинально протилежною є ситуація в Україні, оскільки приватні університети не користуються популярністю серед молоді, а держава не здійснює належної підтримки для їх функціонування.

Характеризуючи систему науки і освіти у Польщі, варто звернутися до принципів, на яких вона базується. Так, польські вчені сформулювали такі принципи: загальності освіти, її наступності, безперервності, єдності і диференціації, заміна вузькопрофільного навчання широкопрофільним, принцип всебічного розвитку учнів, виховання за допомогою праці, широкого фронту освіти і виховання, гнучкості, державності, соціалізації, науковості й економічності освіти. Кожен з цих принципів є актуальним для професійної освіти [5].

Суттєвим для розвитку наукової діяльності є участь студентів в управлінні вищою освітою та наукою. Мова йде про безпосередню участь студентів вищих навчальних закладів, які самостійно, за власною ініціативою створюють відповідні органи управління на рівні вищої школи, університету чи навіть на національному рівні. Важливою у цьому процесі є державна підтримка таких студентських формувань, адже без позитивної участі держави їх діяльність може мати хаотичний та нестабільний характер. З цього приводу суттєвою є позиція Є. Возніцького, який зазначає, що ефективність зусиль студентських організацій збільшується, якщо вони правильно сплановані і послідовні, якщо вони працюють разом із ректором і деканами на інституційному рівні, і з Конференцією ректорів, органами влади – на національному рівні. Участь в управлінні на державному рівні громадських організацій забезпечує раціональність державної освітньої політики та ефективність державного управління вищою освітою, що забезпечує модернізацію самої системи на шляху побудови Європейського простору вищої освіти [6]. Ми повністю підтримуємо думку науковця про те, що на національному рівні потрібно закріпити повноваження певних самоорганізованих студентських формувань задля налагодження стабільного та ефективного процесу освіти на здійснення наукової діяльності [7].

Правовий статус таких студентських організацій закріплено у національному законодавстві Республіки Польща. Так, у цій державі створено Парламент студентів Польщі (Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej), який здійснює загальнонаціональне представництво усіх організацій студентського самоврядування. Цілями Парламенту студентів, відповідно до Положення про його діяльність, є: репрезентація та підтримка освітніх, соціальних, економічних та культурних потреб студентів; захист прав та інтересів усіх студентів Польщі, а також тих польських студентів, які навчаються за кордоном; формування у студентському середовищі активної громадянської позиції; виявлення та усунення бар'єрів на шляху наукового, культурного та спортивного розвитку молоді; сприяння студентському са-

моврядуванню; удосконалення знань, навичок і соціальних компетенцій серед молоді засобами інформаційної, наукової, культурної діяльності у сфері вищої освіти, виховання і фізичної культури; сприяння студентській мобільності тощо [8]. З огляду на зазначене, органи студентського самоврядування здійснюють всіляку підтримку розвитку науки та освіти, беруть участь у формуванні державної політики у цій сфері, надають методичні рекомендації з приводу удосконалення чинних норм права, які регулюють освітню та наукову діяльність у державі шляхом проведення різного роду опитувань, наукових досліджень, прогнозування, аналізу нормативно-правових актів, проведення міжнародних науково-практичних конференцій, вивчення досвіду міжнародних організацій та держав. У вітчизняній науковій доктрині також поширеною є думка щодо закріплення на законодавчому рівні національної самоврядної організації студентів. На думку І.О. Дегтярьової, необхідно, використовуючи досвід польських колег, створити єдину національну організацію, яка б офіційно об'єднувала усі студентські організації. У новому Законі про вищу освіту слід чітко визначити статус, права та обов'язки такої національної студентської організації, забезпечивши їй можливість брати участь в експертизі проектів нормативно-правових актів, у роботі найвищих громадських органів у системі державного управління вищою освітою. І саме така національна організація має бути голосом студентів України в європейському та міжнародному просторі та представляти інтереси студентів у Європейському союзі студентів [9]. Ми повністю погоджуємося із цією думкою та вважаємо, що такі зміни сприятимуть розвитку освіти та науки, наближенню їх до норм міжнародних стандартів.

Республіка Польща здійснює підтримку своїх вчених також шляхом створення відповідної організації, що має назву Національне представництво докторантів. Національне представництво докторантів здійснює представництво та захист прав докторантів; розвиток самоврядування докторантів; співробітництво із центрами наукової діяльності заради підтримки докторантів; підтримку природоохоронних ініціатив; організацію ку-

льтурних та соціальних зв'язків у науковій сфері; надання рекомендацій щодо проектів законодавства, що стосуються питань підготовки та навчання докторантів [10].

Узагальнюючи світовий досвід та необхідність підвищення ефективності роботи наукових парків, кроками у цьому напрямку можуть бути: по-перше, стимулювання державою проведення прикладних досліджень і розробок у науковій сфері; по-друге, підтримання проведення експертних досліджень; по-третє, залучення до проведення наукових досліджень приватних інвесторів і приватних фірм; по-четверте, розвиток ринкової конкуренції та зацікавленості виробників у нововведеннях; по-п'яте, здійснення дій для залучення інвестування додаткових грошових коштів у науково-дослідну діяльність тощо.

Таким чином, автор хоче зазначити, що глобалізація соціально-економічних процесів у світовому співтоваристві, зміцнення інформаційного суспільства та підвищення ролі транскордонного співробітництва у науковій сфері сприяють створенню уніфікованих стандартів оцінювання результатів наукової діяльності, до яких, зокрема, належать: імпаکت-фактор (коефіцієнт співвідношення цитування наукових журналів, за яким можна порівнювати рівень наукових досліджень у суміжних галузях знань), індекс цитувань (показник оцінювання впливу вченого або наукової установи на світову науку, що визначає якість проведених наукових досліджень), відображення результатів наукових досліджень у міжнародних системах цитування Web of Science, Scopus, Index Copernicus, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef тощо. Перспективним напрямом національної державної політики у науковій сфері є впровадження міжнародних стандартів оцінювання якості результатів наукових досліджень у діяльність науково-дослідних та освітніх установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98 // Офіційний вісник України. 1998. № 24. Ст. 870.

2. Мачулін В. Ф. Атестація наукових кадрів вищої кваліфікації як важлива складова розвитку наукового кадрового потенціалу України // Бюлетень ВАК України. 2009. № 4 (114). С. 2–3.

3. Січко І. О. Особливості екологічно освіти у вищих навчальних закладах зарубіжних країн // Порівняльно-педагогічні студії. 2011. № 1 (7). С. 111–116.

4 Аркуша О. Проблема консолідації національно-політичних сил українського галицького суспільства у 90-х рр. XIX ст. // Молода нація: альманах. 1996. № 3. С. 198–212.

5. Андрушкевич Ф. Г. Польський «освітній прорив» та його значення для українських освітніх інновацій // Вища освіта в Україні. 2010. № 4. С. 103–108.

6. Woźnicki J. The role of student organization: wystąpienie prof. Jerzego Woźnickiego

na konferencji CoE w Moskwie w dniu 2 listopada 2006 r. / Jerzy Woźnicki. URL: <http://www.frp.home.pl>.

7 Христинченко Н. П. Міжнародний досвід організації наукової діяльності на прикладі США та Німеччини // Наше право. 2014. № 6. С. 17–22.

8 Statut Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej przyjęty przez Zjazd PSRP 6 marca 2010 r. URL: <http://www.psrp.org.pl>.

9 Дегтярьова І. О. Участь студентів в управлінні вищою освітою в Польщі : уроки для України // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1 (44). С. 1–9.

10. Майборода В. С. Розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кінець XX – початок XXI століття) : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.01. К., 2011. 20 с.

Христинченко Н. П. Стратегічні напрями імплементації норм європейської системи вищої освіти в законодавство України // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 278–281. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_4_45.pdf

Проаналізовано норми, що встановлюють імплементацію нових напрямків європейської інтеграції в культурно-освітній сфері системи вищої освіти. Зроблено акцент на необхідності вдосконалення механізму системи вищої освіти через взяття найдоцільнішого міжнародного досвіду організації наукової діяльності, на яких базується сучасна система освітньої політики зарубіжних держав. Доведено, що інтеграційний процес наближення України до Європейського Союзу є дуже важливим аспектом в сфері розвитку вищої освіти в Україні.

***

Христинченко Н.П. Стратегические направления имплементации норм европейской системы высшего образования в законодательство Украины

Проанализированы нормы, устанавливающие имплементацию новых направлений европейской интеграции в культурно-образовательной сфере системы высшего образования. Сделан акцент на необходимости совершенствования механизма системы высшего образования через взятия целесообразного международного опыта организации научной деятельности, на которых базируется современная система образовательной политики зарубежных государств. Доказано, что интеграционный процесс приближения Украины к Европейскому Союзу является очень важным аспектом в сфере развития высшего образования в Украине.

***

Khristinchenko N.P. Strategic Directions Introduction of European Higher Education in Legislation Ukraine

The norms that establish the implementation of new directions of European integration in the cultural and educational sphere of the higher education system are analyzed. The emphasis was made on the need to improve the mechanism of the higher education system through taking appropriate international experience in organizing scientific activities on which the modern educational policy of foreign countries is based. It is proved that the integration process of Ukraine's approach to the European Union is a very important aspect in the development of higher education in Ukraine.